

Stalinist in de polder

A.A. de Jonge bespreekt: Igor

Cornelissen, *Paul de Groot, staatsvijand nr.*

1. Een biografische schets. Amsterdam:

Nijgh & Van Ditmar, 1996.

'Deze oud-diamantbewerker intrigeert me sinds mijn jeugd', aldus schrijft Igor Cornelissen in de eerste alinea van zijn biografie van Paul de Groot. Deze man is een opmerkelijke figuur in onze politieke geschiedenis want van 1938 tot 1977 (met twee jaar onderbreking in de oorlog) leidde hij de Communistische Partij van Nederland (CPN), de laatste elf jaar achter de schermen als 'erelid van het partijbestuur'. Geen

ander heeft zó lang achtereen een Nederlandse partij geleid en van geen andere leider was de greep op zijn partij zó totaal. Dat is des te opmerkelijker omdat De Groot bepaald geen charismatische persoonlijkheid was. Hij was geen begenadigd redenaar, geen verzoener van tegenstellingen en geen aangenaam mens in de omgang, maar grillig, achterdochtig en egocentrisch. De vraag 'wat had die man dan toch?' heeft dan ook velen gefascineerd, maar dat waren bijna altijd partijgenoten of ex-partijgenoten van De Groot. Tegenstanders van de CPN, hetzij van links hetzij van rechts, zagen hem meestal als een niet alleen onsympathieke maar ook onbe-

kwame politicus.

De voormalige trotskist Igor Cornelissen is een uitzondering: al vele jaren heeft hij zich van buitenaf intensief bezig gehouden met de CPN en meer in het bijzonder met haar langjarige leider. Tegenover laatstgenoemde was hij lange tijd zeer negatief. Zo leverde Cornelissen in *Vrij Nederland* van 27 november 1965 ('Het slechte geheugen van Paul de Groot') een vernietigende kritiek op het eerste deel van De Groots memoires. Onder het mom van zelfkritiek had De Groot zich daarin volgens Cornelissen schuldig gemaakt aan grove geschiedvervalsing. Nog feller van toon was het artikel 'De

B O E K E N

levensloop van een rancuneuze intrigant' (VN 22-4-1966). In 1983 bleek echter bij het verschijnen van Cornelissens autobiografie *Van Zwolle tot Brest-Litovsk* dat diens oordeel over de inmiddels in ongenade gevallen ex-CPN-leider wat milder was geworden. In 1981-82 had Cornelissen, zo bleek, tweemaal tevergeefs geprobeerd met de Groot persoonlijk in contact te komen. Dat De Groot in de oorlog enige tijd ondergedoken zat in de straat in Zwolle waar Cornelissen opgroeide, zal ook een rol hebben gespeeld.

Vermoedelijk is het hier besproken boek ontstaan uit de behoefte bij Cornelissen om na zijn vroegere fel negatieve publicaties nu te komen tot een genuanceerd en evenwichtig oordeel over de mens Paul de Groot. De politieke ontwikkelingen van de laatste tijd hebben hem dit ook mogelijk gemaakt. Ten eerste: nu de vroegere communisten tegenstanders niet meer als melaatsen uit de weg gaan, heeft Cornelissen door middel van gesprekken of briefwisseling uitgebreid informatie kunnen krijgen van De Groots vroegere medewerkers en verwanten. En ten tweede heeft hij inzage kunnen krijgen in het dossier van de BVD, waarin onder andere de door die dienst bij De Groot afgeluisterde gesprekken staan opgetekend. Vanaf eind jaren '50 had de BVD namelijk afluisterapparatuur aangebracht in het huis van de CPN-leider. Bij alle begrip voor de bijzondere problemen van de Koude Oorlog blijf ik het schandelijk vinden dat in de 'democratische rechtsstaat' Nederland zo'n

wederrechtelijke inbreuk op de privacy van burgers jarenlang mogelijk is geweest.

'De mens De Groot ging me allengs méér interesseren dan de politicus die hij ook was', aldus Cornelissen (p. 8). Als het zijn doel was, zoals ik dus vermoed, om eindelijk tot een fair oordeel over die mens te komen, dan is de schrijver daar volledig in geslaagd. Zelf heb ik in de periode 1946-1964 De Groot een keer of vijf in kleine kring meegemaakt - naast de tientallen keren dat ik in openbare vergaderingen en congressen aan zijn lippen hing - en werd ik als zovelen door zijn persoon gefascineerd. Welnu, ik kan zeggen dat ik mijn eigen herinneringen volledig terugvind in het door Cornelissen opgebouwde beeld van De Groot: zijn achterdocht, zijn grilligheid, zijn vermogen om de stemming te bederven en geestdrift te doden, zijn vaak kille en hautaine houding, maar ook zijn plotselinge uitingen van hartelijkheid. Verder komen ook die eigenschappen die hem tot een partijleider van formaat maakten naar voren: een sterke overtuigingskracht die wortelde in zijn haarscherpe gevoel voor de mentaliteit van zijn partijgenoten, en zijn tactische vaardigheden in de afwisseling van aanval en terugtrekken.

Als men echter van een biografie meer verlangt dan een faire persoonsbeschrijving van de hoofdfiguur, dan schiet Cornelissens boek tekort. Hoofdzak is dat de politieke achtergrond van De Groots leven - de geschiedenis van de CPN en zijn loopbaan binnen die partij - slechts fragmentarisch wordt aangeduid.

Daar deze achtergrond nog slechts bij weinigen voldoende bekend is, zal aldus slechts een kleine groep echt van het boek kunnen genieten. Nog minder vertelt de schrijver ons over de bredere achtergrond, namelijk de internationale communistische beweging waarvan de CPN deel uitmaakte. Een belangrijke vraag blijft daardoor onderbelicht: in hoeverre was De Groot niet alleen een gecompliceerde 'figuur apart', maar ook een representant van het soort der stalinistische partijleiders?

Afvallig geworden CPN'ers en halve sympathisanten van de CPN hebben Paul de Groot vaak gezien als de kwade geest, de man die de schuld zou zijn van de teruggang van die partij na 1946. Tegen die zienswijze kan men echter aanvoeren dat alle Westeuropese communistische partijen, uitgezonderd de Franse en Italiaanse, na een spectaculaire opkomst in 1945-46 sterk terugliepen en dat die teruggang bij de CPN de eerste tien jaar langzamer ging dan bij de meeste zusterpartijen. Direct na de scheuring van 1958 verloor de CPN meer dan de helft van haar kamerzetels, maar in de jaren daarna (tot 1977) herstelde zij zich geleidelijk. Wat Cornelissen niet gezien heeft, is dat De Groots zwenking naar een jegens de Russen autonome koers vanaf 1963 - wellicht de origineelste daad van zijn leven - op een verkeerde inschatting berustte. Door De Groot bedoeld als radicalisatie, maakte deze autonomie de CPN in feite tot een 'nette' en geleidelijk alom geaccepteerde partij... en daarmee uiteindelijk tot een *overbodige* partij!

B O E K E N

Laat ik tot slot opmerken dat ik persoonlijk van Cornelissens uitstekend geschreven boek zeer genoten en er ook veel van geleerd heb (vooral het laatste stuk,

over De Groots politieke val en laatste tien levensjaren, heeft me geboeid en ook wel ontroerd). Daarom betreur ik dat – wegens de hierboven gesignaleerde te-

kortkomingen – de lezerskring van het boek kleiner zal blijven dan het verdient.

A.A. DE JONGE *historicus*

